

Oleksandra KACHMAR,

Doctor of Philosophy sciences, Professor, Professor of the Department of Socio-Cultural Management, show-business and Event management Vasyl Stefanyk Carpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Олександра КАЧМАР,

доктор філософських наук, професор, професор кафедри управління соціокультурною діяльністю, шоу-бізнесу та івентменеджменту, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ, Україна)
Oleksandra75@ukr.net
ORCID ID 0000-0002-2002-4603

Volodymyr FEDORAK,

PhD of Historical Sciences, Associate Professor, Director Educational and Scientific Institute of Arts, Associate Professor at the Department of Management of Socio-Cultural Activities, Show Business and Event Management, Vasyl Stefanyk Carpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Володимир ФЕДОРАК,

кандидат історичних наук, доцент, директор Навчально-наукового інституту мистецтв, доцент кафедри управління соціокультурною діяльністю, шоу-бізнесу та івентменеджменту, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ, Україна)
volodymyr.fedorak@pnu.edu.ua
ORCID ID 0009-0000-6928-170X

Bibliographic description of the article: Kachmar O., Fedorak V. (2025). Philosophy of Vyshyvanka in the musical code of Ukrainian culture: Composers' repertoire heritage and national masterpieces. *Mountain School of the Ukrainian Carpathians*. 32. 128-134.

Бібліографічний опис статті: Качмар, О.В., Федорак, В.В. (2025). Філософія вишиванки в музичному коді української культури: репертуарна спадщина композиторів і національні шедеври. *Гірська школа Українських Карпат*. 32. 128-134.

УДК 1:78.011.26:7.038(477)

PHILOSOPHY OF VYSHYVANKA IN THE MUSICAL CODE OF UKRAINIAN CULTURE: COMPOSERS' REPERTOIRE HERITAGE AND NATIONAL MASTERPIECES

Abstract. The article examines the musical code of Ukrainian culture as a tool for acoustic representation of ethno-identity, in which intonation formulas, rhythmic structures, and modo-harmonic means function as symbolic elements of cultural memory. A comparative analysis of the structural features of Ukrainian embroidery and a musical work is carried out: both systems are characterized by modularity, symmetry, variability, and semantic load. Cultural and philosophical parallels between ornament as a visual text and music as a sound form of a national archetype are traced. The author addresses the phenomenon of synesthesia as a universal mechanism of intermodal cultural thinking, which provides a relationship between timbre in music and color in embroidery, the emotional function of a work of art, and the mental perception of a symbol.

In the context of the analysis of the repertoire heritage of Ukrainian composers, the emphasis is on such figures as Stanislav Liudkevych, Mykola Leontovych, Myroslav Skoryk, Yevhen Stankovych. Their works are considered as examples of national musical thinking, in which acoustic elements are permeated with ethnocultural content. Special attention is paid to the phenomenon of "Songs about the Rushnyk" by Platon Maiboroda with lyrics by Andrii Malyshko — a song that has acquired the meaning of an acoustic symbol of Ukrainian identity, where the rushnyk appears as a carrier of emotional memory, and the musical form as a means of its transmission. The article also analyzes the manifestations of Ukrainian cultural semiotics in the choral, symphonic and instrumental repertoire, in media art and ethnodesign. By comparing vyshyvanka and music as parallel systems of cultural communication, their role in preserving the national code is substantiated, especially in wartime. The work is interdisciplinary in nature, combining methods of cultural philosophy, musicology, and art history, which allows us to deepen our understanding of the mechanisms of identity representation in Ukrainian art.

Keywords: vyshyvanka; musical code; cultural memory; ethno-identity; intonation; ornament; Ukrainian music; synesthesia; national masterpieces.

ФІЛОСОФІЯ ВИШИВАНКИ В МУЗИЧНОМУ КОДІ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ: РЕПЕРТУАРНА СПАДЩИНА КОМПОЗИТОРІВ І НАЦІОНАЛЬНІ ШЕДЕВРИ

Анотація. У статті розглянуто музичний код української культури як інструмент акустичної репрезентації етноідентичності, в якому інтонаційні формули, ритмічні структури та ладо-гармонічні засоби функціонують як знакові елементи культурної пам'яті. Здійснено порівняльний аналіз структурних рис української вишивки й музичного твору: обидві системи характеризуються модульністю, симетрією, варіативністю та семантичним навантаженням. Простежено культурно-філософські паралелі між орнаментом як візуальним текстом і музикою як звуковою формою національного архетипу. Автор звертається до явища синестезії як до універсального механізму міжмодального культурного мислення, що забезпечує взаємозв'язок між тембром у музиці й кольором у вишивці, емоційною функцією художнього твору та ментальним сприйняттям символу.

У контексті аналізу репертуарної спадщини українських композиторів акцент зроблено на таких постатях, як Станіслав Людкевич, Микола Леонтович, Мирослав Скорик, Євген Станкович. Їхні твори розглядаються як зразки національного музичного мислення, в яких акустичні елементи пронизані етнокультурним змістом. Особливу увагу приділено феномену «Пісні про рушник» Платона Майбороди на слова Андрія Малишка - пісні, що набула значення акустичного символу української ідентичності, де рушник постає як носій емоційної пам'яті, а музична форма, як засіб її трансляції.

Стаття також аналізує прояви української культурної семіотики у хоровому, симфонічному й інструментальному репертуарі, в медіа-мистецтві й етнотанці. Через зіставлення вишиванки та музики як паралельних систем культурної комунікації обґрунтовано їхню роль у збереженні національного коду, особливо в умовах війни. Робота має міждисциплінарний характер, поєднуючи методи філософії культури, музикознавства й мистецтвознавства, що дозволяє поглибити розуміння механізмів репрезентації ідентичності в українському мистецтві.

Ключові слова: вишиванка; музичний код; культурна пам'ять; етноідентичність; інтонація; орнамент; українська музика; синестезія; національні шедеври.

ВСТУП

Постановка проблеми. Проблема осмислення філософсько-семіотичної сутності української вишиванки в контексті музичної культури набуває особливої теоретичної й практичної значущості, оскільки вона безпосередньо пов'язана з процесами формування, відтворення та трансляції національної ідентичності в умовах культурної глобалізації, гібридизації художніх кодів і загострення уваги до проблем національного самовираження. Вишиванка, як багаторівневий етнокультурний текст, акумулює естетичні, сакральні, соціальні та комунікативні значення, що репрезентують етнічну своєрідність української культури. Проблема є актуальною також у зв'язку з активізацією процесів деколоніального перегляду наративів та пошуків нових форм прочитання національного символізму.

Водночас не менш важливою постає музика як форма репрезентації культурної пам'яті, здатна фіксувати та транслювати ментальні коди народу через інтонаційні формули, ладогармонічні моделі, ритмічну структуру та жанрову палітру. Загальновідомо, що музичне мистецтво, подібно до вишиванки, функціонує як етнокомунікативний канал, здатний передавати колективний досвід, уявлення про світ, емоційні стани та духовні цінності. Саме тому порівняльний аналіз цих двох художніх систем дає змогу виявити їхні спільні семіотичні основи та способи відтворення етнокультурного коду.

У такому ракурсі особливої уваги заслуговує проблема осмислення вишиванки як філософської моделі, що знаходить своє відображення в музичних творах українських композиторів. Проблема є не досить розробленою у сучасному науковому дискурсі, хоча її окремі аспекти порушувалися у межах етнологічних, музикознавчих і культурологічних студій. Прийнято вважати, що символіка орнаменту та структура вишивки несуть у собі концептуальні категорії, споріднені з музичною композицією – ритмом, варіативністю, модульністю, мелодійністю. Проте синестезійне поєднання цих художніх систем у філософському ключі ще не стало предметом системного міждисциплінарного аналізу.

З огляду на це, проблема співставлення вишиванки як візуального коду та музичного твору як акустичної моделі національного буття набуває особливої наукової значущості. Проблема перебуває у центрі уваги культурологічного знання, оскільки дозволяє виявити глибинні механізми формування національної ідентичності, реконструкції історичної пам'яті й актуалізації традиції в новітніх художніх формах. Таким чином, дослідження філософії вишиванки у музичному коді української культури є своєчасним, міждисциплінарно значущим і таким, що розкриває нові горизонти у пізнанні українського культурного коду.

Отже, дослідження філософії вишиванки в музичному коді української культури крізь призму репертуарної спадщини композиторів та національних шедеврів є важливим кроком до розкриття глибинних сенсів культурної ідентичності, синтезу візуального й акустичного символізму та осмислення традиції як живої духовної структури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Символічне наповнення української вишиванки як візуального етнокоду активно досліджується у сучасній гуманітаристиці. Зокрема, у статті Ж. З. Денисюк обґрунтовано, що вишиванка виконує функцію знакового маркера національної ідентичності, формуючи україноцентричний культурний наратив у публічному та медійному просторі [1, с.21]. Авторка наголошує на здатності вишиванки до символічного кодування уявлень про націю, що актуалізуються в інформаційній добі.

Проблему взаємозв'язку між візуальною ідентичністю, соціальними змінами та медійним образом вишиванки досліджує О. М. Рижко, яка аналізує аксіологічні характеристики подання образу вишиванки у мас-медіа (Рижко О.,

2013, с.35). Аналогічно, у студіях Н. М. Хоми вишиванка розглядається як форма зовнішньої самоідентифікації, що набуває нового патріотичного змісту у контексті сучасних культурних трансформацій (Хома Н., 2015, с.322).

Семіотичний вимір вишивки представлено у роботах Н. І. Глебової (Глебова Н. 2012, с. 29) яка трактує етнокультурний простір «як сукупність знакових систем, де вишиванка виконує функцію збереження і трансляції етнічної інформації. Водночас В. В. Крисаченко підкреслює консолідаційний потенціал національних цінностей, утілених, зокрема, через візуальні форми культури» (Крисаченко В. 2022, с.28).

У сфері музикознавства, важливим напрямом, дотичним до обраної проблематики, є вивчення українського музичного фольклору як акустичного відображення етнокультурного коду нації. У цьому контексті слід відзначити праці А. І. Іваницького, зокрема його фундаментальний посібник «Українська народна музична творчість», в якому автор не лише систематизує жанрову та стилістичну різноманітність фольклору, але й підкреслює його зв'язок із духовною та ритуальною сферою традиційної культури (Іваницький А. 1990,).

Вагомий внесок у висвітлення музично-педагогічної та композиторської діяльності представників західноукраїнської школи зроблено в навчальному посібнику, укладеному В. В. Беліковою, що присвячений творчості діячів другої половини XIX – першої половини XX століття (Белікова В., 2004, с.24). Композитори цієї доби, зокрема Станіслав Людкевич, поєднували глибинну народну інтонацію з індивідуальною художньою мовою, формуючи унікальну музичну семантику національного стилю.

Значне аналітичне наповнення має багатотомна «Історія української музики», підготовлена під егідою ІМФЕ ім. М. Т. Рильського (Белікова В. 2004, 769 с.). У другому томі, присвяченому XIX століттю, докладно розкриваються індивідуальні стилі композиторів, їхнє звернення до тематичного матеріалу, що витікає з фольклорної традиції. Видання є джерелом широкої джерельної бази для аналізу філософських засад музичного націєтворення.

Фольклорно-педагогічний аспект, пов'язаний із музичним кодуванням культурної ідентичності, репрезентовано у працях С. М. Садовенко, зокрема в посібнику «Світ фольклору», де український музичний фольклор розглядається як засіб естетичного виховання, що активізує архетипові зв'язки між дитиною, піснею та культурним середовищем (Садовенко С., 2011, с.68). Таким чином, вітчизняна музикознавча традиція акумулює широкий спектр підходів до аналізу музичного фольклору, композиторської спадщини й культурної ідентичності, що створює концептуальне підґрунтя для розкриття музичного коду української культури як акустичної форми етноестетичного мислення. Проте дослідження, що комплексно інтерпретує ці аспекти через призму філософії вишиванки та візуального етнокоду, ще не стало об'єктом системного вивчення, що й визначає новизну обраної наукової розвідки.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є осмислення філософії вишиванки як символічного тексту української культури, що отримує нову акустичну репрезентацію в музичному мистецтві, зокрема в репертуарній спадщині українських композиторів. У фокусі наукового аналізу перебуває виявлення смислових відповідностей між орнаментальною структурою вишивки та інтонаційною організацією музичного твору, у яких відображено культурний код, історичну пам'ять і національну ідентичність.

Завданням дослідження є з'ясування того, яким чином візуальні символи української вишиванки, як знаки етнокультурної спадщини, трансформуються у музичні форми, що акумулюють фольклорні архетипи, відтворюють семантику буття й формують синестезійний простір культури.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі роботи над дослідженням використовувалися такі методи: контент-аналізу наукової літератури, порівняння отриманих результатів, аналізу та синтезу наукових джерел. Особлива увага приділялася аналізу композиторських інтерпретацій народної традиції, де вишиванка як візуальний образ постає смисловим аналогом у музичному творі, набуваючи нового символічного звучання.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Феномен вишиванки в українській культурі набуває значення не лише матеріального артефакту чи естетичного символу, а виступає концептуальним кодом, що акумулює в собі цілісну філософію буття народу. Його глибинні сенси зчитуються крізь орнамент, техніку шитва, кольорову палітру, композиційне розміщення символів і пов'язані з архетипними уявленнями про світ, людину, спільноту, трансцендентність. Вишиванка не є випадковим етнографічним елементом, вона функціонує як сакрально-естетичний текст, що кодує онтологічну ідентичність українця. Перші згадки про вишивку як систему знаків знаходимо вже в добу трипільської культури (4500–3000 рр. до н.е.), де, як зазначає А.Я. Кульчицька, виявлені зразки текстилю із декоративними елементами свідчать про наявність свідомого естетичного моделювання образу людини через одяг. Орнаментальні мотиви, знайдені у скіфських і сарматських курганах (Товста могила, Соколової могила, Чортотлик), зокрема вишивка пряденим золотом у техніці «в прикріп», засвідчують високий рівень художнього мислення й утвердження вишивки як знакової системи (Кульчицька А., 1995, с. 22). Саме в цей період зароджується практика «тілесного кодування», тобто, позначення на тканині важливих для сакрального захисту зон: подолу, коміра, рукава.

Упродовж століть вишивка розвивалась як інтегральний тип культурної комунікації. За свідченням Т. Кара-Васильєвої, дохристиянські орнаменти містили космогонічні символи, що відображали структуру Всесвіту, силу стихій, циклічність часу, родовий зв'язок (Кара-Васильєв Т. & Чорноморець А., 2005. с.34). З прийняттям християнства відбувається злиття язичницьких уявлень з новою релігійною парадигмою, що формує інституціональний простір літургійного шитва. Майстерні при монастирях та соборах створюють не лише декоративні шати, а й текстильні нарлативи - гаптовані фелони, плащаниці, антимінси з використанням технік «у прокол», «за картою», «за настилом».

Зразки, що збереглися у Софії Київській, Золочеві, Києво-Печерській лаврі, є унікальними артефактами сакрального мистецтва, що поєднують візантійську систему декору з автохтонними мотивами (Босий О. 2011, с. 40). Українське бароко, зокрема у творчості гаптувальниці ігумені Олени (Києво-Фролівський монастир), закріплює національний стиль вишивки як релігійно-філософський текст, де золоті нитки поєднуються з кольоровим шовком у складних візерунках - ромбах, хрестах, спіралях (Кара-Васильєва Т. 2008, с. 37).

У XX–XXI століттях вишиванка перетворюється на маркер культурної стійкості, засіб символічної мобілізації нації. В умовах війни вишиванка стає екзистенційним знаком, який актуалізує національну свідомість, творить україноцентричний наратив і транслює цінності в інформаційному просторі. Її функція не обмежується побутом чи святковістю - вона входить у простір пісні, театру, кіно, музики як потужний інструмент культурної пам'яті. Пісенні тексти, в яких згадується вишиванка («Шовком шила, золотом рубила...») ([URL: https://www.pisni.org.ua/songs/5235405.html](https://www.pisni.org.ua/songs/5235405.html)), виступають не просто художнім образом, а формою символічної трансляції ідеї жіночої жертвності, кохання, зв'язку поколінь. Саме тому вишиванка природно інтегрується у музичний код української культури, як узагальнений етнокультурний символ, аналогічний за структурою до інтонаційної тканини музичного твору.

Отже, вишиванка - це не лише тканинний виріб, а багатошаровий код, що через систему орнаментів, технік і символів репрезентує українську модель світу. Її філософія вкорінена у міфології, етиці, релігії, культурі, історичній пам'яті. Вона функціонує як візуальна мова, де кожен стібок - це нотний знак у партитурі національного духу.

Музичний код культури постає як особлива форма акустичної репрезентації етнідентичності, де звуковий простір виконує ту ж роль, що й візуально-символічне поле вишиванки. У межах української музичної традиції, зокрема в репертуарі композиторів, орієнтованих на фольклорну парадигму, інтонація функціонує як носій ментального змісту, як своєрідна акустична формула національного світовідчуття. Мелодійний контур народної пісні, характерна ладо-інтонаційна конструкція, метроритміка, особливий тип ліричної драматургії формує звукову модель української ідентичності, що проникає в академічну музику через темброві й гармонічні рішення (Афоніна О. 2022, с.111). У творчості Миколи Лисенка, Станіслава Людкевича, Костянтина Данькевича, Бориса Лятошинського, Мирослава Скорика інтонаційна формула національного мислення структурно співвідноситься з «узором» вишивки, адже, обидва є варіантними, повторюваними, орнаментальними, і водночас глибоко змістовними.

Ладо-гармонічні та ритмічні структури в українській музиці функціонують як семіотичні конструкти, в яких акустичний вияв набуває значення знака. Наприклад, типова ладова основа українського фольклору - міксодорійський, дорійський, гіпофрігійський лади, що поєднують діатоніку з характерним підвищенням IV чи зниженням VII ступеня - формує етноспецифічне звучання, тотожне візуальному кодуванню на тканині, де певне розташування символів вказує на геокультурне походження. Подібним чином ритмічна організація, що тягнє до акцентної нерівномірності, особливо в танцювальних жанрах (гопак, коломийка, аркан), створює ефект внутрішньої пластики руху, притаманного живому фольклорному середовищу. У музиці, як і у вишивці, важливо не лише те, що зображено чи зіграно, а як організовано структуру через симетрії, модулі, чергування, «проколювання» тембру або кольору в певному ритмічному ряді.

Паралелі між музичним і вишиваним «текстом» виявляються на кількох рівнях. По-перше, обидва - вишивка і музика є формами організованої мови, де смисл не є безпосереднім, а постає внаслідок прочитання структурної взаємодії елементів. По-друге, обидві системи мають властивість варіативності, в музиці це варіаційна форма, вишивці - множинність узорів на єдиній матриці. По-третє, як музичний твір складається з мотивів, фраз, періодів, так і вишивка з модулів, ритмічних одиниць, що повторюються і варіативно розгортаються вздовж лінії тканини. Згадані паралелі уможливають прочитання вишиванки як «мови», аналогічної музичній партитурі, де вишита тканина стає аналогом нотного стану, а кожен символ це відповідник інтонації або тембру.

У філософії культури дедалі більше уваги приділяється синестезійному мисленню, тобто, здатності культури інтегрувати різні модальності сприйняття в єдиний семантичний простір ([URL: https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c8x4qqp02rko](https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c8x4qqp02rko).)

У цьому сенсі синестезія є не просто феноменом психофізіології, а гносеологічним інструментом, що дає змогу бачити музику і «чути» кольори. Вишиванка, що сприймається через зорові образи, набуває «музичного» виміру завдяки ритміці композиції, кольоровим переходам і напрямкам ліній, тоді як музика, своєю чергою, в уяві постає як орнамент, текстура чи кольорове тло. Взаємна перехідність між сенсорними формами є центральною ідеєю синестезійної теорії культури, яку розвивали Ж. Дельоз, М. Бахтін, М. Мамардашвілі, розглядаючи культурний текст як багаторівневу систему мислення та сприйняття.

Особливо вражає аналогія між кольором у вишивці й тембром у музиці. Колір у вишиванці несе не лише естетичне, а й емоційно-кодове навантаження, де червоний символізує життя і любов, чорний уособлює землю й біль, синій асоціюється з небом і миром. У музиці подібну функцію виконує тембр: скрипка виражає жіночий голос або плач, гобой передає пасторальну м'якість, тромбон втілює силу і трагізм. Композитори, що орієнтуються на фольклор, нерідко добирають інструментальні палітри за аналогією з народною строевою системою. Наприклад, у музиці Мирослава Скорика спостерігається чітке накладання лемківського мелосу на струнні темброві гами, а в творах Миколи Лисенка духові соло моделюють героїко-ліричний наратив, подібно до контрастного орнаментального зіставлення кольорів у тканому мистецтві.

Отже, орнамент у вишивці й музичний мотив є однотипними знаковими елементами, що виконують функцію фіксації та трансляції культурного змісту. Вони ґрунтуються на повторюваних структурних одиницях, де цінним є не саме повторення, а варіативне розгортання й ритуальна повторюваність. Ця структура, модульна, циклічна й

вкорінена в народній семіотиці, поєднує вишивку й музику в єдиний семіотичний континуум української культури. Таким чином, філософія вишиванки через акустичний код музики набуває другої форми вираження, інтонаційно-звукової, але при цьому зберігає етносемантичну природу. Українська музика не лише звучить, а й ніби «вишиває» простір національного буття у своїй тембровій, інтонаційній та ладовій мові.

Репертуарна спадщина українських композиторів упродовж XX–XXI століть формує унікальний пласт культурної пам'яті, в якому музика постає не лише як художня форма, а й як інтонаційна «вишиванка» на полотні національної свідомості. У цьому контексті доречно говорити про концепт музичного шедевр як аналог текстильної форми, позначеної варіативною структурою, символічною насиченістю, ритмічною логікою та емоційною архітектонікою. Особливо виразно відповідні принципи простежуються у творчості Станіслава Людкевича, де симфонічне мислення вибудовується на основі інтонаційної матриці, що корелює з фольклорною моделлю вишивки. Твори на зразок «Кавказу», «Заповіту» на слова Тараса Шевченка (Руденко Л. & Івченко Л. 2019, 992 с.), а також хорові композиції за народною поезією демонструють фрагментарно-модульну структуру, у межах якої кожен мотив функціонує як окремий семіотичний вузол, аналогічний орнаментальній клітині на полотні. Мелодичне мислення Людкевича організується через зіставлення тематичних шарів, кожен з яких виконує емоційно-знакову функцію відповідно до того, як у вишивці колір, форма і ритм виражають закодовані ментальні смисли.

У музиці Миколи Леонтовича втілено інший аспект вишивального коду - мелодико-структурну варіативність. Його обробки народних пісень демонструють принцип «тематичної мозаїки», коли один мотив «вишивається» через багатоголосну варіацію, поліфонічне накладання та модульну розкладку голосів. У таких творах, як «Щедрик», «Ой з-за гори кам'яної», «Женчикок-брєнчикок» (https://znayshov.com/News/Details/ukrainets_Yakyi_stvoryv_naipropuliarnishu_rizdvianu_pisniu_kym_buv_mykola_leontovych), музичний простір організовано аналогічно до принципу вишиваного рушника - по осі, з варіантами, із дзеркальною симетрією, що формує впізнавану етнокультурну модель.

Водночас Мирослав Скорик у своїй «Мелодії» реалізує концепт орнаментального розвитку через лінійне інтонаційне розгортання, де кожна фраза є варіацією попередньої, а ладова амбівалентність (перехід між мажорною і мінорною інтонацією) творить глибокий психологічний ефект. Таке музичне розгортання співвідносне із принципом «вишитої пам'яті», де кожен елемент набуває додаткового значення через повтор, зміщення, кольоровий акцент. Скорикова «Мелодія» стала сучасною музичною ікою українського страждання і водночас надії, як і вишиванка - знаком одночасної туги й віри, болю й краси.

Яскравим прикладом аудіовізуального втілення філософії вишиванки є «Пісня про рушник» Платона Майбороди на слова Андрія Малишка. Її мелодика є плавна, лінійна, з мінорним контуром і ледь помітною ладовою гнучкістю постає як музична візуалізація самого рушника: простелена «як доля», з фольклорною плавністю, метричною лагідністю, емоційною прозорістю. Вперше прозвучавши у фільмі «Літа молодії» (1958), вона миттєво стала шедевром національного рівня. Згодом її виконували Дмитро Гнатюк, Квітка Цісик, Ірина Сказіна, Рената Бабак, ансамбль «Кобза» - перетворивши пісню на символ України. Сам текст є віршованою формою вишитої оберега, де згадки про мати, поле, дорогу, трави й любов укладаються в семантичну сітку національної долі (https://znayshov.com/News/Details/ukrainets_Yakyi_stvoryv_naipropuliarnishu_rizdvianu_pisniu_kym_buv_mykola_leontovych) Саме тому «Рушник» не просто пісня, а багатокодовий художній текст, де образна система фіксує архетип національної ідентичності: материнство, любов, дорога, обєріг.

Сьогодні вишиванка не просто фігурує в концертних костюмах або сценографії, вона трансформується у джерело музичної інспірації. У сфері хорової музики, електроакустичних проєктів, медіа-арту, етнодизайну фіксується активна інтерпретація «вишиваного» коду. Так, сучасні композитори апелюють до тембрової метафори кольору, до фактурного насичення партитури як текстилю застосовують поняття «музична текстура», «інтонаційна вишивка», «фразова симетрія».

Музичний твір у поданому контексті розглядається як аудіовізуальна модель культурної пам'яті, здатна акумулювати глибинні етносемантичні пласти. Подібно до вишиванки, музика фіксує в символах, ритмах та інтонаціях архетипні фігури буття. Акустична й текстильна форми постають носіями ідентичності, засобами культурної трансляції та опорними структурами в періоди соціальної кризи або ментальної дезорієнтації. Вишиванка артикулює ідентичність через зоровий образ, музика репрезентує її через звук, однак обидві структури вкорінені у культурну пам'ять як у спільний матрикс національного буття. На цьому підґрунті формуються твори, що не лише репрезентують культуру, а й забезпечують її безперервність у часовому вимірі.

У сучасних умовах війни, коли українська культура зазнає не лише фізичних, а й семіотичних атак, саме такі символічні форми, як вишиванка й пісня, стають інструментами збереження ідентичності, внутрішнього опору, духовної мобілізації. Варто актуалізувати поняття музичного шедевр як інтонаційного еквівалента орнаменту, в якому структура, варіативність, ритм і тембр набувають тієї ж виразної сили, що й стібки, кольори й композиційна логіка вишивки.

Доцільним є розширення міждисциплінарного підходу до вивчення музичних творів, зокрема шляхом інтеграції семіотики, культурної герменевтики, філософії символу та синестезійної теорії. Вишиванка у такому контексті постає не лише як історична форма, а як живий культурний текст, що здатен транслювати зміст через різні модальності - зорову, слухову, тактильну. У зв'язку з цим особливо актуальним видається застосування міжмодального аналізу до хорових і інструментальних композицій, які втілюють принцип «музичної вишивки» через повтори, симетрії, варіації, темброві сплетення.

Варто посилити акценти на глибокому прочитанні фольклорних образів у сучасному мистецтві, зокрема на музичних образах, пов'язаних з вишиванкою, рушником, сорочкою. Приклад «Пісні про рушник» свідчить, що саме поєднання архетипної візуальної символіки з музичною інтонацією породжує феномен художньої універсальності (URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/47036/>). Це той випадок, коли культурний символ вийшов далеко за межі жанру пісні і став знаком національної самоідентифікації.

Рекомендовано активізувати дослідження, присвячені темі вишиванки в медіарті, електроакустичній музиці, хорових і сценічних проєкціях, у тому числі з урахуванням принципів етнодизайну, адже, такі проєкти сприяють актуалізації традиційних кодів у цифровому середовищі, зберігаючи при цьому їхню автентичну символічну наповненість. Необхідним є також створення окремих наукових платформ або ресурсів, які б акумулювали твори, де візуальний і звуковий коди об'єднуються в єдиний художній простір. Ідеться не лише про архівування, а про розгортання нових форм художнього мислення на перетині традиції й інновації.

Особливої ваги набуває включення теми вишиванки й музики як форм національного архетипу в освітній і культурно-мистецький простір. У період війни це питання не лише естетики, а й стратегії збереження національної ідентичності, підтримка культурної цілісності, плекання опірної пам'яті. Вишиванка і музика - це не паралельні явища, а різні шари одного культурного тексту, що вимагає глибокого прочитання, методологічної точності та емоційної включеності. Саме на цьому фундаменті формуються національні шедеври, які здатні об'єднати, надихнути, захистити й зберегти.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, вишиванка й музика в українській культурі постають як глибинно пов'язані форми семіотичної репрезентації національної ідентичності, що поєднують у собі сакральний зміст, естетичну організацію та ментальний код народу. Вишиванка, розглянута не лише як етнографічний артефакт, а як філософська категорія, функціонує як текст, де кожен стібок, колір, орнамент мають онтологічне навантаження. У свою чергу, музика в контексті національного композиторського мислення - це інтонаційна «вишивка», де тембр, ладо-ритміка, варіативна структура формують інтонаційний образ культури.

Дослідження засвідчило, що між вишиваним і музичним «текстом» існує структурна і концептуальна спорідненість. Обидва феномени характеризуються модульністю, ритмічністю, повторюваністю, багаторівневою семантикою. Синестезійна теорія культури дозволяє по-новому осмислити візуальне і звукове як взаємодоповнюючі складові єдиного культурного поля, в якому колір може виконувати функцію тембру, а музичний мотив - орнаментального знака.

У сучасних умовах війни особливої значущості набуває збереження та осмислення таких форм етнокультурного коду, які здатні акумулювати історичну тяглість і водночас бути дієвими засобами символічного опору. Музика, як і вишиванка, виконує функцію не лише репрезентації, а й мобілізації національного духу. Тому звернення до цих форм в освітньому, мистецькому, дослідницькому просторі має стати не лише естетичним, а стратегічним кроком до збереження української ідентичності.

На основі викладеного доцільним є поглиблення міждисциплінарних підходів до вивчення музичних творів крізь призму етнокультурної символіки, зокрема орнаменту як інтонаційного джерела. Рекомендовано активізувати дослідження синестезійних відповідностей між вишиванкою й музичним матеріалом, з урахуванням семіотичних, культурологічних, герменевтичних і філософських моделей аналізу. Пріоритетними напрямками можуть стати: фіксація архетипних образів у музиці, інтонаційна реконструкція етнокоду, осмислення музичного твору як акустичного орнаменту, що створює передумови для концептуалізації оновленої методології вивчення музики як засобу репрезентації культурної пам'яті, яка функціонує у спадковому культурному культурній тягlostі, подібно до структури вишитого рушника, переданого крізь покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Денисюк, Ж. З. (2022). Вишиванка як об'єкт україноцентричного наративу та національно-культурної ідентичності в інформаційному просторі. *Мистецтвознавчі записки*. 41, 21–28. DOI <https://doi.org/10.32461/2226-2180.41.2022.262936>
- Варивончик, А. В. (2011). Традиційна народна вишивка як складова українського одягу (XX ст.) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 26.00.01 Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 16 с.
- Рижко, О. М. (2013). Концепт «Вишиванка» в матеріалах мас-медіа: аксіологічні особливості подання. *Держава та регіони. Соціальні комунікації*. 3–4. 35–40.
- Хома, Н. М. (2015). Патріотична мода чи мода на патріотизм: одяг як спосіб самоідентифікації. *Вісник Маріупольського державного університету. Історія. Політологія* : зб. наук. пр. 12. 322–329.
- Глебова, Н. І. (2012). Концепція етнокультурного простору: теоретико-методологічні підходи. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 15, 29–34
- Крисаченко, В. (2022). Національні цінності України: сутність, розмаїття, консолідаційний потенціал. *Українознавство*. 1 (82), С. 28–50.
- Іваницький, А. І. (1990). Українська народна музична творчість : посібник для вищих та середніх учбових закладів. Київ: Музична Україна. 336 с.
- Белікова, В. В. (2004). Історія української музики: Музично-педагогічна та творча діяльність провідних композиторів Західної України II половини XIX – I половини XX століття : навчальний посібник [для студентів середніх спеціальних навчальних закладів, вчителів гуманітарних гімназій тощо] Криворізький державний педагогічний університет. 2 вид., перероб. й доп. Київ : МОНУ, Кривий Ріг : КДПУ. 24.

- Скрипник, Г. А. (2009). (Історія української музики : у 6 т. НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ : НАН України, 2009. Бібліогр. в під-рядк. прим. ISBN 966-02-3165-2. Т. 2: XIX ст. 800 с. Імен. покажч. : 769–794 с
- Садовенко, С. М. (2009). Рецепція хронотопу в українських народних казках. Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мис-тецтв: Наук. журнал. Київ: Міленіум. 4, 68–73.
- Кульчицька, А. Я. (1995). Орнамент трипільської культури і українська вишивка XX ст. Львів : [б. в.]. 71, арк. іл. : іл., фот.
- Кара-Васильєва, Т. В., Чорноморець, А. (2005). Українська вишивка. 2-е вид., стер. К. : Либідь. 158.
- Босий, О. Г. (2011). Міф. Символ. Орнамент : історія, символіка та комп. укр. орнаментики. Вінниця : Данилюк В. Г. 119.
- Кара-Васильєва, Т. В. (2008). Історія української вишивки. History of Ukrainian embroidery : книга-альбом. Київ : Мистецтво. 464.
- Слова, текст, акорди "Ой, на горі дубнячок" - Українські пісні. Тексти та акорди пісень. Українські пісні. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/5235405.html>.
- Афоніна, О. С. (2022). Коды культуры у сучасній музичній творчості. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал. 1, 111–116.
- Люди, які бачать мову. Що таке синестезія - BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c8x4qqp02rko>.
- Руденко, Л. Г. & Івченко, Л. В. (2019). Музична Шевченкіана у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / відп. редак-тор Л. Г. Руденко, наук. редактор Л. В. Івченко ; НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського, Ін-т книгознавства. Київ : Академперіодика. 992.
- Українець, який створив найпопулярнішу різдвяну пісню: ким був Микола Леонтович. URL: https://znayshov.com/News/Details/ukrainets_Yakui_stvoryv_naipopuliarnishu_rizdvianu_pisniu_kym_buv_mykola_leontovych.
- Автору «Пісні про рушник» та «Київського вальсу» - 102 роки. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/47036/>.

Received

12.01.2023

Accepted

02.02.2023